

ПРИВАБЛИВІСТЬ ІНСТРУМЕНТІВ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ДЛЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Розглянуто напрями розвитку фондового ринку України в умовах залучення до нього заощаджень домашніх господарств. Окреслено привабливість окремих інструментів фондового ринку. Висвітлено переваги використання державних облигацій.

Ключові слова: фондовий ринок, цінні папери, домогосподарства, фінансова грамотність.

Фондовий ринок - це професійно утворений фінансовий механізм з могутнім потенціалом, що забезпечує трансформацію заощаджень у капітал. Ефективний фінансовий сектор дає можливість розміщення ресурсів, коштів, заощаджених домашніми господарствами або інвестованих іноземними країнами, там, де ресурси використовуються найбільш продуктивно. Розвинений фондовий ринок спрямовує вільні кошти інвесторів у реальний сектор економіки або в інвестиційні проекти з найбільш очікуваним прибутком, що передбачає ретельну оцінку ресурсів. Для виконання фондовим ринком трансформаційної функції необхідна діяльна розвинена інфраструктура ринку через механізм взаємодії його учасників з широким спектром інструментів на ньому.

Серед відомих учених, які займалися питанням регулювання фондового ринку, слід виділити В. Геїця, Ю. Кравченка, П. Леоненка, І. Лютого, В. Мельника, О. Мертенса, О. Мозгового, Ю. Петруню та ін.

Метою та завданням статті є висвітлення інвестиційної привабливості інструментів фондового ринку для заощаджень домогосподарств.

Досягнення національним фондовим ринком певного рівня стійкості особливо актуальне на сучасному етапі, коли відбувається процес глобалізації та інтеграції країни у світову економічну систему. Процеси глобалізації характеризуються випереджаючим зростанням показників фондового ринку відносно темпів економічного зростання, особливо в післякризовий період. Враховуючи різний ступінь економічного розвитку окремих країн, можемо стверджувати, що глобалізація фондових ринків має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, позитивними наслідками вважається те, що виникає можливість залучити великі обсяги іноземних інвестицій, запроваджувати новітні технології, сприяти розвитку національних фінансових інститутів і впровадженню нових фінансових інструментів на фондових ринках. З іншого боку, процес глобалізації фондових ринків може призвести до привнесення у національне економічне середовище великих ризиків, оскільки нестабільність фондового ринку в одній країні може впливати на фондові ринки інших країн світу. За таких умов проблема стійкості вітчизняного фондового ринку через виконання основних функцій набуває особливого значення. Основними функціями фондового ринку є регулювання сфери грошового

обігу та кредиту, забезпечення руху капіталу між сферами економіки, залучення грошових коштів та забезпечення їх ефективного використання в реальному економіку та ін.

Загальновідомо, що фондовий ринок розвивається циклічно, його стан змінюється, проходячи фази «підйом – спад». Залежно від фази розвитку відбувається процес переоцінки фондових цінностей (активів), що неодмінно відображається на показнику капіталізації фондового ринку, а також на значеннях національних фондових індексів.

Фондовий ринок має потребу в збільшенні кількості інвесторів, особливо інституційного внутрішнього. Така можливість в Україні з'явиться після запровадження пенсійної реформи. Прикладом можна вважати ситуацію у Польщі, де 80% інвесторів, що вкладають у польські цінні папери, – внутрішні (зокрема, пенсійні фонди).

Динаміка показників економічного розвитку ринку цінних паперів свідчить про позитивну тенденцію змін щодо подальшого його зміцнення. На фондовому ринку України протягом першого півріччя 2011 р. зареєстровано випуски емісійних цінних паперів (які наведені на рис. 1) на суму 80,95 млрд. грн., з них акцій – 35,30 млрд. грн., облигацій підприємств – 16,58 млрд. грн., опціонів – 90,20 тис. грн., облигацій місцевих позик 400,00 млн. грн., інвестиційних сертифікатів пайових інвестиційних фондів – 26,6 млрд. грн., акцій корпоративних інвестиційних фондів – 2,07 млрд. грн. Серед інститутів фондового ринку переважають акції, максимальний обсяг котрих був у 2009 р. – 101,07 млрд. грн., мінімальний у 2010 р. – 35,3 млрд. грн. та цінні папери інститутів спільного інвестування 74,26 млрд. грн. у 2008 р. та 30,67 млрд. грн. у 2010 р. відповідно.

До емітентів облигації відносяться банки, страхові компанії та підприємства, обсяг та частка у загальному обсягу випуску облигацій наведені у табл. 1. Протягом останніх п'яти років найбільшу питому вагу в загальному обсязі емісії облигації мали облигаційні випуски підприємств, які становили від 56,0% у 1 півріччі 2010 р. до 100% у 2009 р.

Страхові компанії за три останні роки не залучались до інвестиційних коштів шляхом емісії боргових зобов'язань.

Обсяг біржових контрактів з цінними паперами,

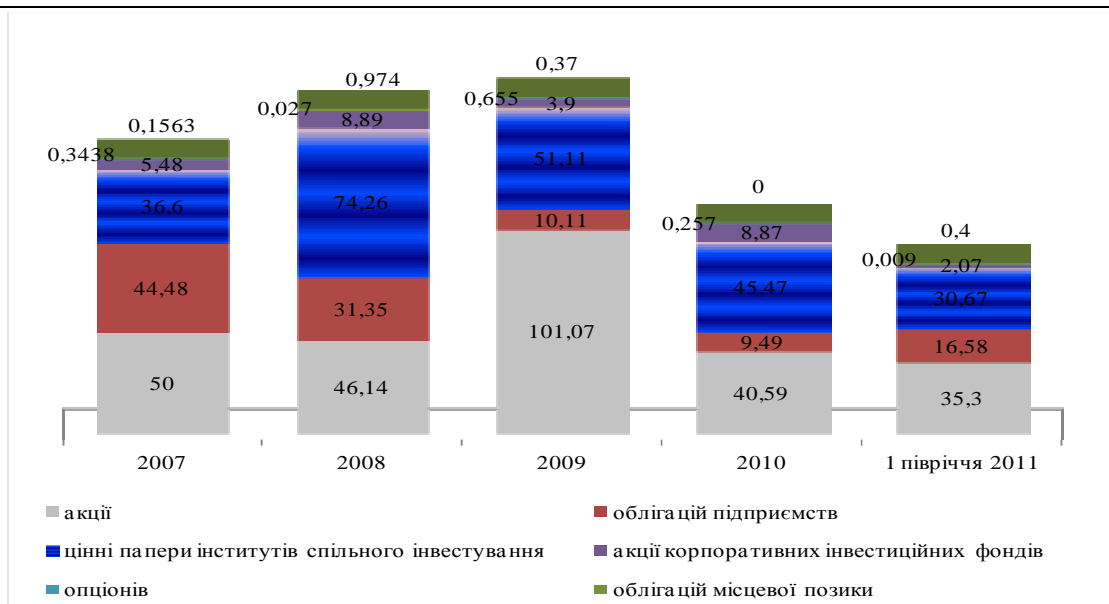

Рис. 1. Динаміка обсягу зареєстрованих цінних паперів за видами за період 2007 - 1 півріччя 2011 рр., млрд. грн.

Таблиця 1. Обсяг зареєстрованих випусків облігацій підприємств у 2007-1 півріччі 2011 рр., млн. грн.

Вид емітента	2007 р.	%	2008 р.	%	2009 р.	%	2010 р.	%	I півріччя 2011 р.	%
усього	44481	100,0	31346	100,0	10107	100,0	9493,9	100,0	16581	100,0
у тому числі:										
- банки	18869	42,4	7115,9	22,7	0	0,0	3150	33,2	7300	44,0
- страхові компанії	50,64	0,1	97,5	0,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0
- підприємства та ін.	25561	57,5	24133	77,0	10107	100,0	6343,9	66,8	9281	56,0

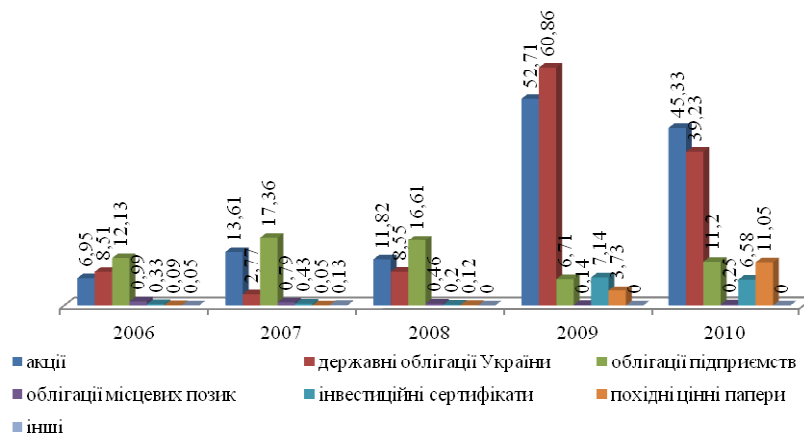

Рис. 2. Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі у 2006 - 1 півріччя 2011 рр., млрд. грн.

наведений на рис. 2, постійно збільшується, і у 2009 р. акції та державні облігації досягли 52,71 та 60,86 млрд. грн. відповідно.

На думку науковців і практиків, основними перевагами використання саме державних ощадних облігацій є:

- надійність емітента – найнадійнішого позичальника, що гарантує захист номінальної вартості облігації й суми накопиченого доходу від втрати через коливання кон'юнктури ринку чи інших ризиків, визначити неможливо; такі цінні

папери, як правило, реєструються на ім'я власника, а тому можуть бути легко й безкоштовно поновлені в разі втрати;

- висока ліквідність погашення облігацій і доходів за ними; погашення відбувається в повному обсязі відповідно до зобов'язань – на вимогу власника або у визначений термін, за рахунок державного бюджету;
- конкурентна дохідність, яка характеризується оптимальним співвідношенням показників ризику та доходу, що наближається до середніх показників

доходу за депозитними сертифікатами;

- можливість індексації номіналу облігації чи процентів, передбачена умовами випуску облігацій як форма захисту коштів від інфляції;
- можливість пільгового оподаткування доходів;
- зручність зберігання.

Загалом на підставі аналізу світового досвіду та вітчизняної практики економісти виділяють чотири основні інституційні механізми розміщення: бюро державного боргу, самостійну урядову агенцію, державну корпорацію, уповноважені установи.

До позитивних наслідків перших кроків держави із залучення заощаджень домогосподарств шляхом випуску облігації Міщенко В. І., Жупанин В. В. відносять:

- початок ефективної роботи із залучення фінансових ресурсів домогосподарств, яке в розвинених країнах є основним інвестором розвитку економіки;
- забезпечення прозорого формування дохідності державних цінних паперів;
- запровадження зручних для домогосподарств умов інвестування, зокрема оптимального на той час

номіналу, процентних ставок, умов придбання й погашення.

Однак слід вказати на певні недоліки використання державних облігацій в Україні: відсутність підтримки урядом вторинного ринку облігацій; недосконалість механізму захисту облігаційних доходів від інфляції; недостатній рівень інформування й заохочення населення; короткий термін обігу облігацій тощо.

За даними Держкомстату України, рівень заощаджень домогосподарств постійно зростає, як це демонструє рис. 3., останні вкладають здебільшого в іноземну валюту, приріст заощаджень у цінні папери становив у 2008 р. – 90 млрд. грн., у 2010 р. – 475 млн. грн.

У 2008 р. спостерігається знижена активність домогосподарств на національному фондовому ринку. При цьому саме домашні господарства є найчисельнішою групою, за якою ведеться облік особових рахунків цінних паперів та іменних цінних паперів, кількість котрих наведена на рис. 4. За загальною кількістю домогосподарствам належить 95,12% цінних паперів.

Кількість особових рахунків у домогосподарствах

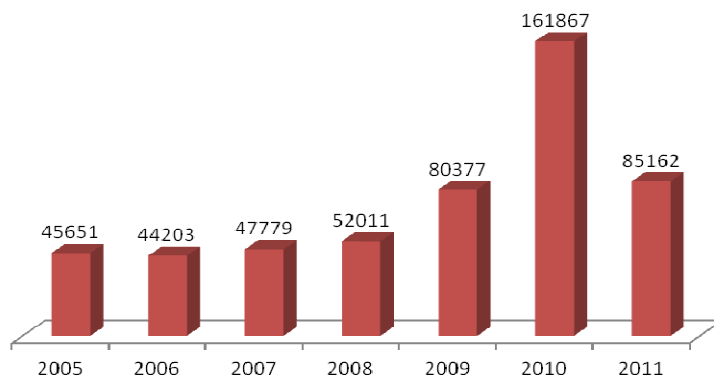

Рис. 3. Рівень заощадження домогосподарств України за 2005-2011 рр.

Рис. 4. Кількість особових рахунків у домогосподарствах України іменних цінних паперів, од.

іменних цінних паперів постійно знижується і на 2010 р. порівняно із попереднім 2009 р. знизилась на 25,15%. Загалом спостерігається постійне зменшення з 2005 р. по 2009 р. до рівня попередніх років у межах 4-9%. Зниження інвестиційної активності домогосподарств саме на фондовому ринку у 2010 р. призвело через скорочення частки у відкритих

невенчурних фондах із 78,9 до 58,6%.

Загальна кількість цінних паперів у домогосподарств збільшується і склала на 2010 р. 2846832 одиниці, що на 174,7% більше порівняно з 2009 р. До 2010 р. спостерігалось тенденція до незначного збільшення кількості цінних паперів у домогосподарстві в межах 2-7%.

Незважаючи на підвищення привабливості інструментів фондового ринку для домогосподарств, все одно більш популярним для вкладання заощаджень залишається банківський сектор через активне залучення до депозитних програм, купівлю іноземної валюти та придбання полісів страхування життя. Ігнорування можливостей операцій на фондовому ринку пов'язано з відсутністю гарантування прав інвесторів через відповідний гарантійний фонд, відсутність фінансових інструментів, інвестиційно привабливих для роздрібного сектору, та вкрай низькою фінансовою грамотністю домогосподарств. Дослідження фінансової грамотності населення України проводило Агентство США з міжнародного розвитку «Розвиток фінансового сектору» (USAID, FINREP). На сьогодні джерелом інформації при виборі фінансових установ домогосподарства користуються аналітичними ресурсами, що публікуються, та рекламою відповідно по 14% кожне, 10% використовують Інтернет ресурси і лише 9% – рекомендації незалежних професійних консультантів (брокерів). Інформаційними джерелами домогосподарств України є газети, журнали і телебачення (67%), знайомі (19%) та спеціалізовані сайти (17%). Однак, коли необхідно зробити вибір, на якій компанії зупинитися, кожен другий громадянин звертається до порад не спеціалістів, а родичів та знайомих.

Невідпрацьованими залишаються механізми залучення саме заощаджень домогосподарств на фондовий ринок. Через низький рівень інформаційного забезпечення інвестиційна привабливість інструментів фондового ринку залишається низькою.

Ефективна система регулювання останнього повинна базуватися на принципах: захисту прав інвесторів, забезпечення ефективності функціонування ринку, створення справедливих конкурентних умов, забезпечення достатнього рівня прозорості, зниження систематичних ризиків. Стійкість фондового ринку та інститутів його інфраструктури перш за все залежить від фінансової стабільності країни загалом, її кредитного рейтингу, адже довіра до окремих внутрішніх (національних) ринків та суб'єктів господарювання (контрагентів, емітентів, позичальників) зазвичай обмежується рівнем довіри до країни.

У зв'язку з практичною відсутністю активних інвестиційних дій домогосподарств на національному фондовому ринку вищенаведені проблеми потребують подальших наукових досліджень.

Список літератури

1. Всеукраинская общественная организация "Конгресс независимых финансовых советников Украины" [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cifau.siteedit.ru/home>.
2. ГКЦБФР повернулась к физическим лицам [Текст] // Коммерсантъ. – 2011. – 15 марта – С.1
3. Іваницька, О. М. Державна політика розвитку фондового ринку в Україні: нові напрями [Текст] / О. М. Іваницька // Фінанси України – 2011. – №7(188). – С. 43-50.
4. Міщенко, В. І. Організація залучення заощаджень населення на основі випуску казначейських зобов'язань України [Текст] / В. І. Міщенко, В.В. Жупанин // Фінанси України. – 2008. – №2. – С. 47.
5. Мозговий, О. М. Фондовий ринок [Текст] : навч. посібник / О. М. Мозговий. — К.: КНЕУ, 1999.— 316 с.

6. Річний звіт ДКЦПФР за 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ssmc.gov.ua>
7. Річний звіт Національного банку України за 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106>.
8. Статистичний щорічник України за 2010 р. [Текст]. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010.
9. Стратегія розвитку фінансового сектора України до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://ndei.me.gov.ua/downloads/strategy.pdf>.
10. Стахович, Л. В. Повышение уровня финансовой грамотности – накопление в обществе человеческого капитала [Текст] / Л. В. Стахович, Л. Ю. Рыжановская // Экономика мегаполисов и регионов. – 2010. – № 3 (33). – С. 12-21.

РЕЗЮМЕ

Кузив Ирина

Привлекательность инструментов фондового рынка Украины для домохозяйств

Рассмотрено направление развития фондового рынка Украины в условиях привлечения к нему сбережения домашних хозяйств. Очерчено привлекательность отдельных инструментов фондового рынка для домохозяйств. Освещены преимущества использования государственных облигаций.

RESUME

Kuziv Iryna

Appeal of tools of stock market of Ukraine for households

The direction of development of stock market of Ukraine in the conditions of attraction of savings of house farms to it is considered. It is outlined appeal of separate tools of stock market to households. Advantages of use of the state bonds are shined.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2012 р.